

5. Ільків А. «Заграва» – Торонто, Канада // Наш театр. Книга діячів українського театрального мистецтва 1915-1991 / За ред. О. Лисяк, Г. Лужицький, Л. Полтава. – У 2 т. – Т. 2. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1992. – С. 507-517.

6. Костюк Г. З літопису літературного життя в діаспорі / Г. Костюк // У світі ідей та образів (1930-1980). – Копурій: Сучасність, 1983. – С. 440-491.

7. Німчук І. З театральної залі // Краківські вісті. – 1943. – 16 травня. – С. 4.

8. Перерва А. Три невідомі листи В. Винниченка // Березіль. – 2000. – № 9-10. – С. 180-184.

9. Гарнавський О. Літературний Львів 1939-1944. Спомини. – Львів: Просвіта, 1995. – 136 с.

10. Хороб С. Чи модерна українська модерна драма? // Кур'єр Кривбасу. – 2000. – Червень. – № 127. – С. 141-147.

11. Цуканова М. Мої спогади. Частина I // Світо-вид. Літературно-мистецький журнал. II.– № 11. – 1993.– С. 98-112.

12. Цуканова М. Мої спогади. Частина II // Світо-вид. Літературно-мистецький журнал. III.– № 12. – 1993.– С. 85-99.

13. Цуканова М. Проліски. – Краків-Львів: Українське вид-во, 1944. – 32 с.

14. Шевчук Г. (Шерех Ю.) В світі людських почуттів // Наші дні. – Львів. – жовтень. – Ч. 10. – 1943. – С. 5-6.

Кушнерьова М.О.

асистент,

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

ПОСТАТЬ ГОГОЛЯ У ЩОДЕННИКОВІЙ І МЕМУАРНІЙ ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ЕПІСТОЛЯРІЮ О. ДОВЖЕНКА, О. ГОНЧАРА, МЕМУАРИСТИКИ У. САМЧУКА)

Загадкова і непересічна постать Миколи Гоголя і створені уявою письменника образи стали потужним інструментом для розширення обрії художнього мислення і конструювання нової моделі осягнення світу. Гоголівський текст став джерелом нових ідей і образів не лише у царині поезії, прози і драматургії, а й суттєво збагатив вибагливий до текстуальних запозичень жанр мемуарно-щоденникової літератури.

Дослідження особливостей щоденникової і мемуарної прози потрапляє в об'єктив сучасних літературознавчих студій через особливу актуалізацію жанру у ХХ столітті, його залучення до контексту ключових тем і основних тенденцій поетики. На обрії зацікавлень

науковців перебувають інтертекстуальні вкраплення у щоденниках і мемуарах відомих письменників, у тому числі шляхи творчого діалогу авторів із гоголівським текстом.

Гоголівська тема стала однією із пріоритетних у творчості О. Довженка, яка уся була напоєна «духом Гоголя» [4, с. 9]. Разом із Т. Шевченком М. Гоголь був для О. Довженка, на словах С. Тримбача, найбільш близьким за духом та мистецькими установками орієнтиром, «животворящим джерелом» [4, с. 342]. Залучаючи до власних розмислів питання про різновекторне бачення Гоголем і Шевченком теми козаччини крізь призму міфічних протистоянь, дослідник вітчизняного кінематографу приходиться до висновку про творче використання митцем обох художніх парадигм.

Митець мріяв екранізувати повість М. Гоголя «Тарас Бульба». Задум написати сценарій Довженко виношував від двадцятих років, а приступив до роботи, за його власними словами, над «своїм справжнім шедевром» лише у другій половині 1940 року. На кінець травня 1941 року сценарій вже був написаний. Довженко мав на меті відтворити історичну правду, не «змалити» Гоголя, не вдатися при створенні образів до банальної стилізації козацького, українського духу. Саме про це він зазначав у розмові, надрукованій у газеті «Известия» у числі від 1 червня 1941 року. І. Кошелівець коментує її у власному тексті, відзначаючи, що «Довженкові серед іншого промовляли до серця історичні традиції, відчуття яких він хотів активізувати в сучасності» [4, с. 224].

Поставити фільм за сценарієм Довженку так і не вдалося. Спочатку на заваді стала війна, потім ждановщина, а по смерті Сталіна – різке погіршення стану здоров'я письменника.

Однією із виразних рис літературної вдачі митця було вроджене почуття гумору, своєрідність якого сам Довженко вважав родинною і національною ознакою. Найперше ріднило Довженка із Гоголем саме почуття гумору.

Слідування Довженка гоголівським курсом підтверджується вмотивованим введенням до власних творів прийому психологічної паузи, аргументується здатністю підноситися до монументально патетичної гіперболізації образу, майстерністю створення розлогих розповідей, емоційно насичених авторських відступів, у традиції використання гоголівської гіперболи.

Погляди О. Довженка на концепцію митця і мистецтва увиразнює згадка про Гоголя: «Нічого не доказувати. Мистецький твір сам по собі вже доказ. Треба показувати, як писав Гоголь, товар лицем, себто, живих людей в їх достоїнствах і недоліках, аби виповнити таким чином повну картину життя» [3, с. 468]. Гоголівська концепція творчості стає у нагоді Довженкові у момент створення колоритних національних образів.

Унікаючи надмірної кількості українізмів у російських текстах, Довженко посилається на Гоголя, який дуже рідко користувався українськими словами в діалозі, але тим не менше створив яскраві національні образи. У статті «Слово в сценарії художнього фільму» Довженко окреслює головну небезпеку включення україномовних персонажів у російськомовний контекст і зазначає, що такі персонажі, всупереч бажанню авторів, виглядають простакувато, чим звісно принижують статус українців.

Щоденникові записи Олеся Гончара охоплюють понад піввікову українську і світову історію (червень 1943 – липень 1995) і посідають у вітчизняній літературі гідне місце як унікальне явище української словесності. «Діарійні нотатки» окреслюють обрії світоглядних орієнтирів письменника, дають уявлення про особистостей, на яких «взорував» митець і чий погляд були суголосні його власним думкам. Серед них і Микола Гоголь – класик, розмислам про унікальний геній і талант якого, закорінений в українському ґрунті, відведено чимало місця у щоденникових записах майстра. Олесь Гончар визначає Миколу Гоголя як українського і російського письменника, називає його «скоморохом в житті, незрівняним генієм у творчості» (18.09.1073) і зауважує, що він представляє «суто український тип генія зі всіма його достоїнствами й слабкостями» (05.04.1976), «глибокий патріот України», «зрілий державний муж, чия пам'ять міцно береже свій козацький родовід», «вигнанець, заложник імперії» (01.04.1994), «син того народу, якому імперія заборонила навіть розмовляти рідною мовою» (11.05.1995) [1, с. 160, с. 257], [2, с. 520, с. 566].

Однією із ключових фігур Гоголь завжди залишався і в українській діаспорній літературі. Тема Гоголя відлунювала у публіцистиці У. Самчука, есеїстиці В. Барки. Афористично цитував «малороса» Гоголя, підкреслюючи глибинну суть поведінки українця Є. Маланюк, тим самим проектуючи увагу і на трагічну постать самого Гоголя і на проблему понівеченої малоросизмом особистості.

Українські письменники, перебуваючи за кордоном, по-різному оцінювали трагедію Гоголя. Є. Маланюк вбачав її причину у віддаленості письменника від Батьківщини, неможливістю змінити долю і душу власного народу аргументував його зневіру та відчай.

Постать Гоголя для У. Самчука мала виняткову роль. На її консолідуючій ролі для згуртування емігрантського літературно-мистецького середовища наголошував Ю. Шерех. У. Самчук увиразнив твердження очільника МУРу власними міркуваннями: «Говорячи про Гоголя у своїй доповіді про стилі нашої літератури, Шерех лишень посилив мої міркування. Він вважає його, як взірць українського стилю в літературі. І він не помиляється. Гоголь є виразником відчуття,

думання, вияву української ментальності у її природній, расовій подобі. Лірика, емоції, надмірність у вислові. Саме тому і не розуміють його у просторах реалістичного. На заході Європи. Навіть один росіянин, навіть поет, Валерій Брюсов, викрикує: «Какой же Днепр. Это фантастическая река фантастической земли». Мова про відомий опис Дніпра у Гоголя. Не лишень ріка, пане Брюсов. І люди... І їх штани, і круторогі воли. І їх філософія. Це пісня. Такі ми є» [7, с. 35].

У своїх мемуарах Улас Самчук принагідно згадує Тараса Бульбу. Зокрема, у книзі «На білому коні» (опублікованій частинами у журналі «Сучасність» за 1965 р.), письменник вводить цитату із Гоголевої повісті у контексті подання інформації про Дубно. Гоголь для Самчука визнаний геній опису абсурдних ситуацій. Мемуарист модифікує гоголівські твердження і синхронізує їх із тогочасною дійсністю, стверджуючи, приміром, що «культ і філософія «держиморди» домінували абсолютно, і на цьому будувалися основи правного буття держав, імперій і республік» [5, с. 225]. Гоголеві вислови стають у нагоді письменникові у момент розлогих роздумів. Слово Гоголя допомагає виразити письменнику власну думку, зокрема доповнює наведений Самчуком виступ О.Довженка з приводу особливостей власної творчості в умовах соцреалізму [6, с. 19].

Естетична теорія У. Самчука була спроектована на велику літературу, ідею якої він виводив від конкретного літературного досвіду, епохи, традиції. Велику літературу митець ототожнював із історико-літературним каноном, архітекстами, автором яких у тому числі виступав і М. Гоголь. Класичність для Самчука була запорукою шляхетної ознаки мистецтва, яка мала плекати смак у добу тотальної авангардистської деструкції.

Постать Гоголя сфокусувала увагу письменників – авторів мемуарної прози – на ключових питаннях літературознавчого, мистецького і націєтворчого характеру.

Список використаних джерел:

1. Гончар О. Т. Щоденники: у 3 т. / О. Т. Гончар. – К.: Веселка, 2004. – Т. 2 (1968–1983). – 607 с.
2. Гончар О. Т. Щоденники: у 3 т. / О. Т. Гончар. – К.: Веселка, 2004. – Т. 3 (1984–1995). – 646 с.
3. Довженко О. П. Щоденникові записи, 1939–1956 / О. П. Довженко. – Х.: Фоліо, 2013. – 979 с.
4. Кошелівець І. Олександр Довженко. Спроба творчої біографії / І. Кошелівець. – Мюнхен: Сучасність, 1980. – 428 с.
5. Самчук У. На білому коні / У. Самчук. – Вінніпег: Видання товариства «Волинь», 1972. – 251 с.

6. Самчук У. На коні вороному / У. Самчук. – Вінніпег: Видання товариства «Волинь», 1990. – 360 с.

7. Самчук У. Плянета Ді-Пі : Нотатки й листи / У. Самчук. – Вінніпег, 1979. – 355 с.

Лінійчук Т.В.

вчитель,

*Ямницька загальноосвітня школа I-III ступенів
Тисменицької районної ради Івано-Франківської області*

«КОХАННЯ З АРОМАТОМ ТРОЯНД» («FILIA» В ЖИТТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

Світ не знав такої поетеси... Безсмертна іскра Прометея запала глибоко в її серце і загорілась ясным вогнем. В промінні цього вогню світ пізнав творіння української поетеси, пройняті філософськими роздумами про людину очікуваного майбуття, сповнені незборимої сили зла і ствердження добра. Ця поетеса – Леся Українка! Вона – найтонший лірик. Але її ліризм особливої якості – невіддільний від її страждання, пройнятим постійним усвідомленням для звичайного людського щастя. Золота пшениця її поезії засіялася в чорнозем і зійшла пишним руном у свідомості кожного українця. І з кожним роком шириться гурт поціновувачів і шанувальників феномену Лесі Українки. Вона – в нашій сучасності. В щирій і відданій любові український народ серед найкращих своїх синів і дочок називає безсмертну українку ніжним і рідним ім'ям Леся!

Людських історій є всього чотири, казав Борхес. Візій минулого та майбутнього ще менше. І дуже самотньою відчуває себе людина в життєвій метушні без кохання. Адже кохання – це завжди сподівання на краще, опозиція до небуття, вічний визначник людських вчинків. Саме від любові – всі без винятку революції, включно з оксамитовими і помаранчевими, весь технічний і соціальний прогрес, саме звідти красиві обличчя середньовічних дам, пластичні жести античних скульптур. Філософія говорить про три види кохання – «egos», «filia», «agare». Філія – кохання-дружба, почуття солідарності, має альтруїстичний характер. Це турбота про особу, яку любимо. Ерос звертається до краси, філія до добра, передовсім морального добра. Філія це духовне особове кохання.

Для письменників кохання – наче світло в кінці тунелю: без нього життя перетворюється на темряву, бруд та вічні пошуки себе. Тому творчість будь-якого поета чи прозаїка – це передусім історія його